

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ה' דחנוכה תש"פ לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קל"ט

וביזין שעבור הדלקת המנורה במשכן הוצרכו להשתמש בענני הכבוד שיביאו אותם מגן עדן, על כן זכותם של משה ואהרן גרמו שהעננים ילכו ויביאו אותם למדבר. ולכן הציווי של הלקיחת שמן היה על ידי משה, והדלקתה על ידי אהרן, כדי שבזכותם ילכו העננים לקחת אותם מגן עדן. ולכן 'ואתה' תצוה את בני ישראל ויקחו 'אליך' שמן זית זך, ובאהל מועד יערוך אותו 'אהרן' ובניו, כי רק בזכותכם יהיה שמן להדלקת המנורה. [ונתעוררתי מידידי הרה"ח מו"ה יוסף לעפקאוויטש שליט"א דגם משה עצמו הדליק את הנרות בשבעת ימי המלוואים כמבואר ברמב"ן (שמות מ-כז)].

*

ונראה בטעם הדבר שנסתבב כן מן השמים, שלא יהיו להם שמן במדבר, אלא יביאו אותה מן השמים, דאיתא במדרש (אסת"ר ט-ה) ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה חמשים אמה (אסת"ר ה-יד), שאמרה זרש על מרדכי, אדם זה לא תוכל לו אם לא תבא עליו בחכמה, במה שלא ניסה אחד מבני אומתו. שאם תפילו לכבשן האש כבר הוצלו חנניה וחבריו. ואם לגוב אריות כבר עלה דניאל מתוכו. ואם תאסרוהו בבית האסורים כבר יצא יוסף מתוכו. ואם במולי תסיק תחתיו כבר התחנן

נמשיך לבאר עוד במה שדברנו בנס השמן של חנוכה, הלא יש איסור ליהנות ממעשה נסים, ואיך הדליקו בו. ונקדים הכתוב (תהלים קלג-א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, שיורד על פי מדותיו, כטל חרמון שיורד על הררי ציון, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם ע"כ. ונראה דהנה כתיב, ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד (כז-ב). ויש לומר דהנה מבואר בתרגום יונתן (לה-כז) והנשיאים הביאו וגו', את השמן למאור ולשמן המשחה, כי לא היה לישראל שמן במדבר, והעננים הביאו אותם מגן עדן ע"ש. וברבינו בחיי (שם) כתוב, שהביאום 'ענני הכבוד' לתוך אהל של משה ע"ש.

ויש לומר דדבר זה נתהוה בזכותם של משה ואהרן, דאיתא בגמרא (תענית ט) שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן באר וענן ומן. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה וכו'. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד וכו' וחזרו בזכות משה ע"ש. הרי לנו כי מדתו של משה ואהרן משפיעים על ענני הכבוד להכניע תחתיהם, והם נתנו מתנות ענני הכבוד לכבודן של ישראל.

והוכן כל מיני הישועות של נסים שיצטרכו לה ישראל לעולם. ואסתר היא סוף כל הנסים, שבוה נסתיימו כבר כל ההכנות להעשות נס לעתיד כשיצטרכו, ומעתה יוכל להיות סמוך לבו על כל צרה שלא תבא, שישועת ה' מוכנת להושיע גם בדרך נס, ממעיני הישועה ע"כ.

והנה הקורא הדורות מראש ראה שברבות הימים יצטרכו לנס של שמן לצורך הדלקת המנורה, ולא יהיו ראויים לנסים, על כן בתחלת חנוכת המנורה פתח את המעיין, שאז זכותם של משה ואהרן יגינו להשפיע על העננים להביא שמן מגן עדן, ושוב בדורות הבאות ישאבו מים ממעיני הישועה, ויתעורר גם אז נסים בשמן של הדלקה. ויתכן שגם בנס חנוכה נמשך השמן למטה משמי שמים ממעל מעצי זית שבגן עדן. וזהו שאנו אומרים, הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים שנעשו על ידי כהניך הקדושים, היינו הכהנים הראשונים, משה ואהרן ששניהם היו כהנים (זבחים קב.), וכמו שנאמר (תהלים צט-י) משה ואהרן בכהניו, שהם פתחו מעיינות הישועה שיתהווה הנס הזה בימי חנוכה. ועל זה רימו הכתוב (תהלים סו-ס) נתתה ליראיך נס להתנוסס, שהקב"ה השפיע מתחלה נס הראשון, כדי שתהא פתח להנסים אחריה, שיומשכו ממעיני הישועה.

וזהו המשך הכתובים, 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד', שדרשוהו חז"ל (הוריות יב.) על משה ואהרן, אשר זכותם גרמה שהעננים הביאו במדבר את השמן למאור ולשמן המשחה. ואמר טוב, כשמן הטוב (שנמשח בו אהרן הכהן) על הראש, יורד על הזקן זקן אהרן, ש'יורד על פי מדותיו', שמדתו היתה השפעה על העננים, שענני הכבוד היו בזכותו, והם הביאו מן השמים אותה השמן למטה, כזה כן זה, 'כטל חרמון שיורד על הררי ציון', זכו אחר כך שירידה השמן מן השמים בנס חנוכה על הררי ציון, כמו שיורד הטל מן השמים, 'כי שם צוה ה' את

מנשה ונעתר לו הקב"ה ונפק מיניה. ואם במדברא תגלוניה כבר פרו ורבו אבותיו במדבר, וכמה נסיונות נתנסו נדמשה ניצל מחרב פרעה, ודוד הרג את גלית באבן, ויצחק נמלט מסכין בעקידה. יפה ענף, ובכולן עמדו וניצלו. ואם עיניו תעוור הרי שמשון דקטל כמה וכמה נפשתא מפלשתאי כד עויר. אלא צלוב יתיה על צליבא, דלא אשכחינן חד מן עמו דאשתזיב מניה, מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ ע"כ.

וביאור הענין מבואר בספרי קודש, דכל ישועה שעשה ה' לצדיקים שלא כדרך הטבע, נצמח בזה כח ישועה לבני ישראל, שבשעה שיהיו בצרה זו יושעו לטובה, וישועתם אינו רק לשעה ההוא, אלא היא ישועה לדורות לכל אחד. ובקול יעקב (פ' לך) כתב לפרש הכתוב, ושאתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה יב-ג), דישועת ישראל היא בבחינת מעין, שהוא מוסיף והולך ונובע ממנו מחדש בכל שעה. וזהו ושאתם מים בששון ממעיני הישועה, דישועת ה' היא גם כן כמעין, שיתעורר להיות נובע ממנו ישועה זו פעם אחר פעם (ועיין בייטב לב פ' חיי את ה'). ולכן יעצה זרש כי הגזירות והצרות שעברו כבר עליהם וניצלו ממנו, כבר נפתח מעיני הישועה שיתעורר עוד הפעם, ובודאי ינצל ממנו מרדכי, על כן צריכין לחפש לו מפלה שלא עבר על עמו מעולם, ולא הוכן ישועה לזה, ובוה תוכל לו.

וראיתי בספר תנובות ברוך (מהגה"צ מפאקש צ"ל) שפירש בזה מאמרם (יומא כט.) למנצח על אילת השחר (תהלים כב-א), אמר רבי אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים ע"כ. והכוונה כי עד ימי אסתר עדיין לא הוכן ישועה שיתעורר נסים מלמעלה על כל צרה שלא תבא, כי עדיין נשאר נס אחת שלא אירע, אם ירצו לתלות ישראל, שלא יוכלו לעשות לו רע. אבל אחר גזירה זו שרצו לתלות את מרדכי, ועל ידי אסתר באה הישועה שהמן נתלה, בזה כבר נגמר

גוף המצה שהוציאו ממצרים לא נתרבה בדרך נס. ולפי זה יתכן לומר שעל דרך זה היה גם הנס בחנוכה, שהאש לא אכל אלא משהו, ומטיפה אחת דלק כל הלילה, והשמן הנשאר היה שמן טבעי, ולא נתרבה כלל בנס, וממילא ליכא איסורא להדליקה אחר זה, כי כל השמונה ימים היה דולק השמן שהיה נמצא בהפך. [ונתעוררתי מהנ"ל, כי מצינו מעין זה שנעשה ברכה באש במקדש, שבמעט עצים היה בוער ומעכל הבשר, דאמרינן (יומא כא:): באש של מעלה, שבבית ראשון היתה רבוצה כארי והיתה מסייעת לעיכול, אבל לא בבית שני שהיתה רבוצה ככלב. וכמו כן אמרו (שם לט:): באש של הדיוט, שכל זמן ששימש שמעון הצדיק היה אש של מערכה מתגבר, ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים, כדי לקיים מצות עצים ע"ש].

*

ג יש לומר ליישב מה שנהנו משמן של נס בחנוכה, על פי מה שכתב בישועות יעקב (או"ח סימן תרפב) לפרש מה דאיתא במדרש על הפסוק (בראשית טו-א) אל תירא אברם אנכי מגן לך, הכל יודעים שאנכי מגן לך. דהכוונה היא דהנה כשעושין נס לאדם מנכין לו מזכויותיו, אמנם כשהנס מפורסם עד שהכל מכירין כי מאת ה' היתה זאת, אם כן זכה האדם שעל ידו נתפרסם שמו של הקב"ה, ואם כן לעומת מה שמנכין לו מזכויותיו מחמת הנס שנעשה לו, ניתוסף לו זכות חדש במה שעל ידו נתקדש שמו של הקב"ה. ולפי זה בעת שעשה אברהם אבינו מלחמה עם המלכים ונצח אותם בדרך נס, הגם שניכו לו מזכויותיו, אבל לעומת זה זכות גדול היה לו מאחר שנתפרסם על ידו שם ה'. והנה אברהם היה מתיירא שמחמת הנסים שנעשו לו במלחמה ניכו לו מזכויותיו, על כן אמר לו הקב"ה אל תירא אברם אנכי מגן לך, הכל יודעים שאנכי מגן לך, היינו שהנס נעשה בפירסום, והכל יודעין ומכירים

הברכה חיים עד העולם, שם בהשמן הראשון שירד לאהרן במדבר שממנו נמשח, משם נמשכה הברכה גם לעתיד להנס חנוכה, כי מעין ישועה לא פוסקת, ויש בה ברכה עד עולם.

ויתכן לומר כי הא דאין ליהנות ממעשה נסים, היינו רק בהנס הראשון מאותו סוג שמתהווה בעולם, כי זהו דבר חדש שינוי בדרכי הטבע, אבל אחר שכבר באה ישועה כזו פעם לישראל, וממשיכין אותה שנית מהמעין שכבר פתוח ועומד, בזה אין נכיון זכיות, ומותר ליהנות ממנה. ועל כן בנס שמן דחנוכה, שמשוה ואהרן כבר פתחו את המעין של הישועה עוד בהיותם במדבר, אין איסור ליהנות עוד ממנה, כאשר ממשיכין השפעה זו שנית.

*

והנה דברנו אתמול, כי מה שאכלו ישראל את המן, מעשה נסים, כי התיר להם ה' זאת באומרו הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. אבל באמת יש להעיר עוד, דהא אמרו (קידושין לח:). ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה (שמות טז-לה), וכי ארבעים שנה אכלו, והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו [שהרי בששה עשר באייר המן התחיל לירד], אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן ע"כ. ומבואר ברש"י (שם טז-א) שאכלו משירי מצה ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בששה עשר באייר ע"ש. ואם כן היה בזה מעשה נסים שנתרבה לחמם, כי צדה לא עשו להם (יב-לט). ולכאורה על זה לא בא להם היתר מאת ה', ואיך נהנו ממנה.

ואולי יש לומר, שזה היה על דרך שאמרה תורה, ואכלתם לחמכם לשובע (ויקרא כו-ה), וברש"י אוכל קמעא והוא מתברך במעיו ע"כ. והיינו שהברכה לא בא בריבוי לחם, אלא מעיו מתברך להיות שבע גם מדבר מועט, אבל

שהקב"ה מגן אברהם, ואם כן אין לך להתיירא, כי ניתוסף לך זכות חדש עכת"ד.

ועל פי זה כתב להסביר מה שכתוב ברמ"א (סימן תרפ"ב סעיף א') דיש אומרים כששכח לומר על הנסים בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו וכו' בימי מתתיהו וכו'. והקשה על זה הגאון בעל תבואות שור דהא קיימא לן שאין להתפלל להקב"ה שיעשה לו נס ע"ש, דשאני נס מפורסם כמו בימי החשמונאים, שנעשה להם נס גדול, גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ונמצא שנתפרסם שמו של הקב"ה בעולם, שפיר שייך להתפלל שיעשה לנו הקב"ה נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו עכת"ד.

ומעתה כיון דאיסור הנאה מנס הוא רק משום שמנכין מזכיות, ובנס מפורסם אין חסרון של ניכוי זכיות, ולכן מותר בזה ליהנות מהנס. וכיון שלך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ונתקדש שם שמים, שפיר היו מותרים ליהנות מהשמן של נס.

*

עוד יש לומר, ויתבאר גם מה שמדגישים הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים'. דאיתא בגמרא (קידושין מ.) תנינא כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו עושין לו נס ע"ש. ולכאורה מהו הטיבותא שנותנין לו, הא מנכין לו מזכיותיו. ועל כרחק דהא דמנכין לו, הוא רק כאשר נודמן לאדם איזה מאורע והוא נצרך לנס, והוא עצמו אינו ראוי כעת לזה, מנכין לו מזכיותיו ועושין לו נס. אבל היכא דהנס בא לו כחלק משכר המצוה, שעבור שעשה מצוה רבה פסקו לו שכרו שעושין לו נס, אין בזה נכיון זכות משכרו לעולם הבא, כי

זה עצמו הוא השכר שלו. ומצינו כיוצא בה, בגמרא (שבת קנ:) מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף, וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ע"כ. הרי דשכרו עבור המצוה היה להעשות לו נס, ומותר היה לו ליהנות ממנה לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, כי אין בזה נכיון מזכיותיו, אלא זהו עצמו חלק מהשכר שלו עבור המצוה רבה שעלה בידו לקיימה.

והנה כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (רש"י ויקרא יט-ב). ובזמן ששלטו היוונים על ישראל להשכיחם תורתך, היה לישראל הרבה נסיונות בגדרי ערוה, וכמבואר ברמב"ם (ה' חנוכה ג-א) שפשטו היוונים בממונם 'ובבנותיהם' ע"ש. וגזרו בתולה הנשאת ביום הרביעי תיבעל להגמון תחלה (כתובות ג.). ומבואר ברמ"א (או"ח סימן תרעא-ב) שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב, שהאכילה יהודית בתו של יוחנן כהן גדול את האויב, בשעה שנכנסה אצלו, וחתכה את ראשו וברחו כולם ע"ש. ולכן קורא אותם בתואר 'כהניך הקדושים', שגדרו עצמם מן הערוה, ובזכות זה זכו לנס חנוכה, כי הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו עושין לו נס.

ומעתה באמת לא היה מן הראוי להלל ולהודות על הנס, כי מנכין עבור זה מהזכיות, אבל נס חנוכה שבא כחלק משכר מצוה, אין בזה ניכוי זכיות. ולכן הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים, כי זה נעשה על ידי כהניך הקדושים', שגדרו עצמם מן הערוה, ובזה אין ניכוי זכיות, וממילא היה מותר להם ליהנות מן השמן, כי בנס זה אין בה איסור ליהנות ממנה. [שוב הראוני בשו"ת גבעת הלבונה (בקונטרס נס על הגבעה) שהעיר בכמה נקודות מעין שדברנו בימי חנוכה העל"ט]. ■